

Облік - Фінанси - Інноваційна економіка

Számvitel - Pénzügy - Innovatív gazdaság

Accounting - Finance - Innovative economy

ISSN:

2786-6734(Print)

2786-6742(Online)

ACTA ACADEMIAE BEREGSASIENSIS.

No:

6

2024

TARTALOM

1.FEJEZET.

GAZDÁLKODÁS ÉS MENEDZSMENT

Bacsó R. Ukrajna és Magyarország külkereskedelmi kapcsolatai háború idején	13
Ambrozy M., Kuběnová Z. Az állásokért folyó tisztességtelen verseny néhány vonatkozása	22
Hires-László K., Lőrinc I. Az Ukrajnai korrupció hatása az ország gazdasági folyamataira és az Európai Unió integrációra	32
Kvászni M. Az IT-ipar dinamikája Ukrajna gazdasági instabilitásának idejében: elemzés és modellezés	45
Korobejnikova J., Hrinyuk V. A turizmus innovatív projekt tevékenységének perspektíva irányai (Ivano-Frankivszk megye esetei)	56
Kósáné Bilanics Á. Lácza M. A tudásháromszög fejlesztésének lehetősége Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében	69
Makarovics A., Makarovics V. Fiatal szakemberek kiválasztásának modellezése mesterséges intelligencia segítségével	81
Matvijenkó G., Kucserenkova Sz. Az ökoinnovációk fejlesztésének jelentősége a zöld gazdaságra való átállásban	102
Magyar Z. Az 5 lépcsős márkamenedzsment alkalmazásának lehetőségei a Nyírerdő Zrt gúthi vadászterületén	114
Moca Á. Ukrajna gazdaságának néhány jogi problémája a hadiállapot idejében	125
Necsájev I., Silovec I. Ukrajna régióinak digitális átalakulása: problémák, ajánlások, kilátások	137
Nagy R. Józsa L. Szalai Módosné Sz. Marketing a kiugróan magas infláció időszakában	146
Pászcicsnik J., Gordijenkó L. Az EU-országok és Ukrajna vidéki lakossága jövedelmének összehasonlító elemzése	161
Rekurenkó I., Cserednicsenkó D. Az ukrajnai erőforrás-allokációs stratégiák gazdasági értékelése.	174
Szkladanivszka O. Az ukrajnai áru fuvarozási vállalkozások jelenlegi helyzetének elemzése.	192
Chali B. D., Lákátos V., Daraje G. N. A jólét növelése szövetkezeteken keresztül: a társadalmi tőke megerősítése a közjóért érdekében Etiópiában.	207

2. FEJEZET. SZÁMVITEL ÉS PÉNZÜGYEK

Pojda-Noszik N., Kálmán B. G., Malatyinszki Sz. Az információbiztonság emberi tényezője: adathalászat a kiberbűnözésben	223
Hanuszics V. Hanuszics K. Akripto eszközök számvitele: nemzetközi tapasztalatok és hazai kilátások	235
Hik V., Csuscsák A. Számvitel megvalósítása klaszter alakulásokban a fenntartható fejlődés céljának biztosítására	249
Hribovszka Ju., Silkó A. Az egészségügyi intézmény pénzügyi helyzetének felmérése	264
Dubinszka O., Fokin O. A pénzügyi kimutatások könyvvizsgálatának módszertani elvei, mint a pénzügyi-gazdasági biztonság eleme a hadiállapot körülményei között.	281
Ahmed E. R. A számviteli és könyvvizsgálati digitális eljárások hatása az adóbeszedés hatékonyságára.	300
Krnicija Sz. Az ukrainai államháztartási irányítási rendszer digitalizálási stratégiái: elemzés és perspektívák	307
Lepetán I. A nem állami nyugdíjbiztosítás modern trendjei: elemzések és kilátások az ukrán vállalkozások számára.	322
Pataki G., Virlics S. Egy mikro vállalat menedzsment sajátosságainak értékelése a Gera Kft. pénzügyi és statisztikai elemzésén keresztül	333
Salih V.H., Alabdullah T.T.Y. Befolyásolja-e a könyvvizsgáló bizottság a könyvvizsgálat hatékonysága, eredményessége és fenntarthatósága közötti kapcsolatot a magántársaságoknál?	346
Orlov I. Függő kötelezettségek a számviteli objektumok rendszerében: közzétételi kérdések	361
Szerpeninova Ju., Makarenkó I., Fominov R., Makarenkó Sz. A fenntartható fejlődési célok mint a számviteli rendszer javításának tényezője	373
Makszimjuk A. A biztosítótársaságok auditálása Ukrajnában	392
Tyázkorob I. Az információs aszimmetria leküzdése a személyes pénzügyek kezelésében: pénzügyi és befektetési tanácsadási technológiák	404
Frolov A. A zöld kötvénykibocsátók beszámolóinak értékelése	419
Khomin P. A vezetői stratégiai számvitel mint nem tudományos "újdomság" a számvitelelméletben	436
Tsziátkovska O. Az állami intézmények nem pénzügyi eszközei belső auditjának fejlődési sajátosságai	445
Csizmár I., Bacsó R., Loszkorih G. Az e-sport szervezetek funkcionális rendszereinek azonosítására vonatkozó megközelítések és fejlődésük alapelvei	457
Satszkov V. Közérdekű vállalkozások tárgyi eszközeinek minősítése és értékelése	469
Nikisina O. "Az árupiacok szelektív szabályozásának módszertani és intézményi alátámasztása" című monográfiájának recenziója	478
Publikációs követelmények	484

DOI: 10.58423/2786-6742/2024-6-69-80
ETO 372.32:001.891(439.161)

Ágnes KÓSÁNE DR. BILANICS

PhD, Főiskolai tanár, Nyíregyházi Egyetem
Nyíregyháza, Magyarország
ORCID ID 0000-0001-5298-8506

Magdolna Dr. LÁCZAY

CSC, Prof. emeritus, Debreceni Egyetem
Debrecen, Magyarország
ORCID ID 0000-0002-5414-2181

**A TUDÁSHÁROMSZÖG FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGE SZABOLCS-
SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYÉBEN**

Анотація. Стрімка глобалізація в ХХ-му столітті прискорила усвідомлення того, що, вступивши у світову економіку, ми можемо одночасно відчувати вразливість та свободу можливостей. Європейський Союз був створений як континентальна відповідь на глобалізацію, яка намагається знайти шляхи посилення своєї конкурентоспроможності у відповідь на виклики глобалізованої економіки. Тут велике значення мають як робота дослідників у галузі економічних і соціальних наук, так і модернізація інституційних систем постраждалих територій. Через історичні прецеденти як економічний розвиток, так і рівень життя суспільства в нашій країні є нижчими за середні в ЄС, тому особливо важливо досягти балансу за допомогою відповідних програм розвитку. Це також важливо в регіонах вирівнювання всередині країни, наприклад у повіті Саболч-Сатмар-Берег. У перші роки зміни системи основним джерелом натхнення для розвитку освіти був ринок праці. Саме тоді були створені нові громадські та професійні адміністративні організації та установи, де очікувалася велика кількість професіоналів, і з яких, щоб зберегти свої робочі місця, багато з тих, хто вже там працював, також сиділи в класах. У власних рамках Університет Ніредьгази намагається адаптувати свою інноваційну діяльність під назвою трикутник знань (дослідження, освіта та практика разом з економічними суб'єктами) до цілей розвитку регіону та постійно сприяти цьому. Це дослідження має на меті представити можливість співпраці в галузі освіти та наукового розвитку, основною метою якого є пошук синергії в межах округу, а також представити можливості вищої освіти для підтримки місцевого ринку праці в дусі трикутника знань.

Ключові слова: трикутник знань, глобалізація, розвиток освіти, регіональний розвиток.

JEL Classification: O12, R13

Abstrakt. A 20. században rohamosan kiteljesedő globalizáció felgyorsította annak felismerését, hogy világ gazdaságába betagozódva, egyszerre élhetjük át a kiszolgáltatottság érzését és a lehetőségek szabadságát. A globalizációra adott kontinentális válaszként jött létre az Európai Unió, amely a globalizálódó gazdaság kihívásaira igyekszik megtalálni a versenyképességét erősítő módszereket. Ebben a gazdaság- és a társadalomtudományok kutatóinak munkássága és az érintett területek intézményrendszerének a korszerűsítése egyaránt nagy jelentőséggel bír. A történelmi előzmények miatt mind a gazdasági fejlettség, mind a társadalom életszínvonala hazánkban alacsonyabb az uniós átlagnál, épp ezért különösen fontos, hogy megfelelő fejlesztési programokkal elérjük a kiegyenlítődést. Hasonlóan fontos ez az országon belüli nivellálódó térségekben, így Szabolcs-Szatmár-Bereg

vármegyében is. A rendszerváltás első éveiben a munkaerőpiac volt a legfőbb inspirálója az oktatásfejlesztésnek. Ekkor jöttek létre azok az új közszolgálati és szakigazgatási szervezetek, intézmények, ahová nagy számban várták a szakembereket, és ahonnan – a munkahelyük megtartása érdekében – az iskolapadba ültek a már ott dolgozók közül is számosan. A Nyíregyházi Egyetem a saját keretein belül igyekszik a tudásháromszögnek nevezett innovációs tevékenységét (kutatás, oktatás és gyakorlat a gazdasági szereplőkkel közösen) a térség fejlesztési célkitűzéseire igazítani, azt mindenkor elősegíteni. Jelen tanulmány az oktatás-és kutatásfejlesztés egy olyan együttműködési lehetőségét kívánja bemutatni, mely elsődleges célja a vármegyén belül a szinergiák megtalálása, valamint a felsőoktatás lehetőségeinek bemutatása a helyi munkaerőpiac támogatása érdekében, a tudásháromszög szellemiségében.

Kulcsszavak: tudásháromszög, globalizáció, oktatásfejlesztés, regionális fejlesztés.

Abstract. The rapid globalization in the 20th century hastened the realization that by entering the world economy, we can simultaneously experience the feeling of vulnerability and the freedom of opportunities. The European Union was created as a continental response to globalization, which tries to find ways to strengthen its competitiveness in response to the challenges of the globalizing economy. In this, the work of researchers in the economic and social sciences and the modernization of the institutional systems of the affected areas are both of great importance. Due to historical precedents, both the economic development and the standard of living of society are lower than the EU average, which is why it is especially important to achieve a balance with appropriate development programs. This is similarly important in the leveling regions within the country, such as in the county of Szabolcs-Szatmár-Bereg. In the first years of the system change, the labor market was the main inspiration for educational development. It was then that the new public service and professional administration organizations and institutions were created, where large numbers of professionals were expected, and from which, in order to keep their jobs, many of those who were already working there also sat in the classroom. Within its own framework, the University of Nyíregyháza tries to adapt its innovation activity called the knowledge triangle (research and education together with economic actors) to the development objectives of the region, and to promote it at all times. This study aims to present an opportunity for cooperation in education and research development, the primary purpose of which is to find synergies within the county, as well as to present the possibilities of higher education in order to support the local labor market - in the spirit of the knowledge triangle.

Keywords: knowledge triangle, globalization, educational and regional development

Probléma felvetés. A globalizációt, mint napjaink egyik fő jelenségét, tanulmányunkban más aspektusból, a hatások és ellenhatások konkrét vizsgálatával közelítjük meg.

A globalizációs elméletek és a fogyasztói társadalom gyors növekedéséről, szoros együttmozgásáról már sokan írtak, köztük nemcsak gazdasági és politikai aspektusból, hanem a kultúrák közötti eltérésekből adódó szervezeti és innovációs nehézségekről is. Az elmúlt két év azonban új kihívással nehezítette meg a világot minden táján az emberiséget. Egy láthatatlan ellenfél, egy vírus rendezte át mindennapi életünket, és kényszerít arra, hogy újragondoljuk, mit kell és lehet tenni azért, hogy életünk visszatérjen a korábbi biztonsági szintre, és képesek legyünk megfelelő felkészüléssel, tudással újjászervezni a jövőnket. A 21. század első éveiben azt tapasztaltuk, hogy a globalizáció óriási erővel zúdul ránk. Mi magyarok különösen az Európai Unió tagjaként tapasztalhattuk meg, hogy mit jelent az áruk szabad áramlása, a multinacionális cégek megjelenése. Az új áruházak a fogyasztásra csábító gazdag

kínálatukkal előbb elkápráztatták a lakosságot, de rövidesen bekövetkezett egy világméretű válság okozta kiábrándulás is. A 2008-as válság után a globalizáció és deglobalizáció elemzésére vállalkozók közül [9] azt kutatta, hogy milyen okok miatt jutott el a világ az ilyen szétterjedő válságokig, a szabadverseny vagy a technológiai fejlődés mennyiben okozta az ellentétek felerősödését, vagy másfajta – és akkor milyen – gazdasági stratégiák kidolgozására lenne szükség. A Fülöp szigetekről származó Walden Bello [14] már az ezredfordulón felhívta a figyelmet az általa deglobalizációnak nevezett jelenségre, és javasolja, hogy vizsgálatok során a válságokat érdemes szociológiai, szociokulturális szemszögből is megvizsgálni. Azt állítja, hogy a növekedés hajszolása, a transznacionális vállalatok gazdálkodása miatt kialakuló regionális különbségek, az elszegényedések ellen a regionális térben vehető fel a küzdelem. Úgy tűnt, hogy Henry Ford víziója, a munkamegosztás és tömegtermelés növelése, a transznacionális vállalatok nem az úgynevezett „amerikai álmod” valósítják meg, amely az általános jólét felé vezet az emberiséget, mivel a 20. század második felében, a 60-as évek végétől jelentkező válságjelek hatására a multi- és szupranacionális vállalatok tapasztalni kezdik a munkavállalók kulturális, életmódbeli szokásainak eltéréseit, és ebből adódóan kényszerülnek a vezetési módszerek változtatásaira. [7] Másrészt egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy az olcsóbb munkaerő és vállalatok kiszerveződése beszűkül, a fogyasztási piacok telítődtek, így a posztfordista gazdasági irányzat által ajánlott terjeszkedés, a mennyiségi fejlesztés helyett egyre nő a kereslet az iskolázottabb, a kreatívabb munkaerő iránt. A globalizáció – deglobalizáció körül folyamatosan szaporodó érvek, viták részletesebb ismertetése nélkül is kijelenthetjük viszont azt, hogy a gazdasági együttműködések mellett a globalizációnak számos olyan eredményét is megismertük, amely kitágította az együttműködések lehetőségét, esetleg megteremtheti majd azt az új civilizációs rendet, kultúrát, amelynek a jelenkori ipari – tudományos – technikai – informatikai találmányok adják a „hardverét”, alkalmazói pedig a most felnövő generációk lesznek. Feltételezhetjük, a mostani társadalmi igények ismeretében, hogy továbbra is megmaradnak a globális értékek közül azok, amelyek képesek általános emberi érdekeket és értékeket képviselni, de a nemzetközi piaci igényeket kielégítő fogyasztási cikkek mellett már megjelentek a különböző kulturális igényekhez, generációkhoz, hagyományokhoz illeszkedő termékek iránti keresletek is, ami arra utal, hogy megmaradtak a lokális kulturális emlékezetben a helyi értékek. Hogy lesz-e civilizációs váltás és mikor, azt nem tudjuk prognosztizálni, de a pandémia olyan új problémákat és életviteli változásokat hozott, amelyek már a jelenben döntésekre kényszerítik mind a globális, mind a lokális létezőkben a közösségeket, a gazdasági élet vezetőit, szakembereit. A karanténba kényszerülők foglalkoztatása új munkaformákat (pl. home office) tett elfogadottá, másrészt a létbizonytalanság megtapasztalása az egyes embereket meggyőzte, hogy a saját életükben is elkerülhetetlen a változás. Ennek módjáról csak akkor tudunk érdemben véleményt formálni, ha megvizsgáljuk, milyen alternatíváink, milyen eszközeink vannak már meg, kikkel és hogyan érdemes elindulni.

A kutatások és publikációk elemzése. Noha az emberiség jövőjét olyan nagy feladatok megoldása terheli, mint a fenntartható fejlődés, a klímavédelem, a bolygó népessége számára a táplálkozás biztosítása, de a továbbiakban szűkebb látószöggel, a gazdaságtudományok aspektusából választunk néhány olyan problémát és teendőt, amelyek a térségünk közeljövőjét befolyásolhatják. Csaba László akadémiai székfoglalójában [2] arról beszélt, ha a mai közgazdaságtudományt vizsgáljuk, akkor beletartozik például a hiperinfláció megtörése, az energiaszolgáltatás, az államháztartás kiegyensúlyozottsága éppúgy, mint a munkapiac vagy az egészségügy megszervezése és más hagyományos témák is. Ezek mellett idéz olyan kutatókat, akikkel ő is egyetértve, szükségszerűen bővíthetőnek tartja a közgazdaságtudomány diszciplínáit, továbbá hogy az elméleteket a valóságon teszteljék, amelyet nem feltétlenül a közgazdaságtudomány addig iránymutatónak tartott, Samuelson követő módszertana szerint lehet elvégezni, de attól éppolyan mértékig megfelel a tudományosság kritériumainak. [3]

Erre is példa lehet, hogy a fejlődés fogalma, értelmezése nemcsak a művészet, hanem a tudomány szakembereit is régóta foglalkoztatta, ennek eredményeképp a gazdaságtudományok területén a II. világháború után önálló diszciplínává fejlődött a fejlődés-gazdaságtan, melynek az állami és a szabadpiaci szerep szembeállításából indított elméletek adtak aktualitást. Kezdetekben, ha fejlődésről beszéltek, azt a gazdasági növekedéssel azonosították (10), és az elmúlt fél évszázad alatt ez a mennyiségi szemlélet tulajdonképpen fennmaradt, miközben a vizsgálandó területek kibővültek. A változó értelmezések és a mérési módszerek módosításai viszont azt mutatják, hogy a fejlődés nem csak a növekedéstől függ, de a 20. század utolsó harmadától jelentkező válságok elemzéséig nem vették eléggé figyelembe a gazdasági növekedés társadalmi, területi és az emberi tényező felkészültségéből következő differenciáltságot, ezeknek a jelentőségét alul értékelték. Az 1970-es évektől már nemcsak a gazdasági mutatókat, hanem új szempontokat is kezdtek vizsgálni. Így született meg a General Index, amelyet az ENSZ társadalmi-gazdasági fejlődést kutató intézete (UNRISD) az életszínvonal mérésére hozott létre 1970-ben, és ebben megjelentek az emberi tényezők elemzésére szolgáló iskolázottsági, munkanélküliségi, egészségi állapotra utaló szempontok, illetve később még bővülő és variálódó aspektusok is. Ekkor azonban ez a vizsgálati módszer még nem terjedt el. Majd az 1990-es években előtérbe kerültek a GDP mellett újabb mérési mutatók, így a Human Development Index (HDI), amely szintén az emberi tényezőre hívta fel a figyelmet, és szinte azonnal a viták központjába került, amelynek során újabb szempontok iránti igényeket indukált. Ugyancsak ebben az időben az ENSZ az emberi fejlettségről szóló jelentésében teszi közzé, hogy a fejlődés célja: „az emberek választási lehetőségének és szabadságának a kiszélesítése, valamint az ehhez való környezet kialakítása” [10, 11]. Ez azért volt nagy jelentőségű, mert az új szempontok alapján készült mérések használhatóvá váltak a térségi sajátosságok, a fejlesztéspolitikai jellemzők elemzésére is, illetve a fejlődés-gazdaságtan, mint új közgazdasági diszciplína egy új közmegegyezés, egy új tudományos paradigma felé haladt, és legjelentősebb képviselőinek, több esetben Nobel díjjal elismert munkásságában [1] már helyet kap a fejlődés területi lehetőségeinek a vizsgálata is.

Az új szemlélet szerint végzett vizsgálatok kiterjedtek a földrajzi, történelmi, kulturális, politikai és gazdasági hatások komplex vizsgálatára, ami egyben megnyithatta a gazdaságpolitikai beavatkozások és fejlesztési módok kidolgozását. [13].

Időben egybeesett a fenti folyamattal a jóléti államok kialakulásának, majd válságának a kutatása. Míg a fejlődéskutatók kitekintenek a területi, az állami szerepvállalás differenciáinak a vizsgálatára, addig a jóléti államok elemzői a társadalmi koalíciók, a politika és a kormányzat szerepvállalása mellett különösen nagy hangsúlyt fektettek a munkaerőpiaci mechanizmusok megismerésére, a szegénységcsökkentés lehetséges módjainak a kutatására. A jóléti államokat ezek ismeretében különböző szempontok alapján tipizálták, például a munkavállalók érdekérvényesítő képessége, a legerősebb társadalmi koalíció, a kormányzat politikai jellege (liberális, konzervatív, szociáldemokrata), alapján [6]. A jóléti államok egyik legismertebb kutatója, Esping-Andersen [4] szerint több, mint egy évszázadra kell visszatekinteni, hogy megértsük a különböző típusok kialakulását. Úgy véli, hogy a 19. században zajlott le az első és egyben úttörő jellegű jóléti reformkorszak, ami a magyar történelemből is ismert jogkiterjesztő és gazdasági átalakulást sürgetett, majd nagyjából száz évvel később újabb reformkorszak kezdődött a szerencsésebb országokban, akiket – legalábbis fizikailag – elkerült a II. világháború, de a legtöbb fejlett államban ez a háború utáni években bontakozott ki. Ugyanakkor a 20. század végi változásokról még csak reméli, hogy egy rendszerjavító reformkorszak kezdetét jelzik. Bizonytalanságának egyik okát az a felismerése adja, hogy a globalizáció új jóléti kihívásokat hozott, miközben jelentős tömegek kiszorulásának, a szociális elszigetelésnek veszélyére is felhívta a figyelmet. Korunk munkaerőigényének ismeretében kijelenthetjük, hogy a legalább középiskolai végzettség nélküli fiatalok egy évtized múlva jó esetben a munkaerőpiac alsó rétegébe szorulnak, rosszabb esetben munkanélküliek maradnak, ami előre vetíti a néhány évtized múlva jelentkező időskori szegénységüket, miközben a gyerekeik sorsában újratermelődik a kirekesztődés veszélye [8].

Ezen a ponton összeér a két terület, a gazdasági és társadalmi paradigmaváltás eddigi kutatási iránya. A gazdaságelméleti kutatások a növekedés és a fejlődés alternatíváit keresve arra a következtetésre jutottak, hogy területi, helyi bázisú kutatások, a természeti környezet és a humán erő vizsgálata is szükséges a gazdasági összefüggések megértéséhez, a releváns gazdaságpolitikai irányok kidolgozásához.

Míg a jóléti társadalmak kutatói ezt azzal erősítik, hogy a minőségi változtatások sorát igénylő, a haladást kijelölő fő célt, az emberi szükségletek felmérésétől, a meglévő erőforrásoknak a szükségletekhez való igazításától, a kvalifikált munkavállalók nevelésétől, az innovációtól, a tudásalapú gazdaságtól remélik. Korunkban, amelyet jelentősen átalakítottak az infokommunikációs rendszerek, egyre világosabban kiderül, hogy a növekedés hajtóereje az emberi tőke. Ezt felismerve a társadalom alapvető érdeke a magas szintű oktatás, és még inkább az, hogy a képesség- és tudáshiány miatt leszakadókat, kívül rekedteket különféle képzési módokkal visszavezesse a munkaerőpiacra.

A cikk célja. A fentiekben elemzett elméletek alapot adnak nemcsak a globális, hanem a lokális térben történő, nemzeti, térségi társadalmi jólétet szolgáló megoldások kidolgozására is. A célunk ennek a lehetőségnek a kidolgozása, amellyel Szabolcs-

Szatmár-Bereg vármegye helyzetének és fejlesztési alternatíváinak kidolgozásával hozzá járulhatunk a tudásháromszög, azaz a kutatás – oktatás – gyakorlat megvalósításához. A kialakított és elindított koncepciót az alábbiakban mutatjuk be.

A következő elvégzendő feladatokat tűztük ki:

1. A múlt örökségének feltárása, a sorsfordulók és rendszerváltások hatásának vizsgálata. Elfogadva Esping-Andersen [4] tanácsát, hogy a jelenlegi állapotok megértéséhez szükséges a múltba visszatekinteni, akkor a mai Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye esetében igen sok egyedi jelenséget vehetünk észre. Már a neve is utal arra, hogy több korábbi megye részeiből szerveződött, ami ráadásul az I. világháborút követően többször is módosult, sőt több országgal lett határos.

2. Az oktatás-és kutatásfejlesztés vármegyei eredményeinek bemutatása. Kiemelve, hogy a rendszerváltás első éveiben a munkaerőpiac volt a legfőbb inspirálója az oktatásfejlesztésnek. Ekkor jöttek létre azok az új közszolgálati és szakigazgatási szervezetek, intézmények, ahová nagy számban várták a szakembereket, és ahonnan – a munkahelyük megtartása érdekében – az iskolapadba ültek a már ott dolgozók közül is számosan.

3. A Gazdálkodástudományi Regionális Kutatások programjának bemutatása, amelyben a kutatási tematikák eredményeként a megye gazdaságfejlesztési lehetőségeit, irányait, munkaerőpiaci potenciálját, hazai és nemzetközi együttműködési kapcsolatait kívánjuk feltárni.

A kutatási anyag bemutatása. Az elmúlt hosszú huszadik század történelmi változásai rendkívüli módon befolyásolták a megye gazdaságpolitikáját, fejlesztését és sok tekintetben a hátrányos helyzetű térségek kialakulását. Különösen erős befolyása volt annak a ténynek, hogy megyénk több országgal lett határos a háborúkat követő békerendszer és igazgatási reformok következményeként.

A jelenlegi vármegye öt korábbi megye utódjaként alakult ki, és a történelmi megyék közül legtöbbször Szabolcs marad meg, míg Szatmár, Bereg, Ung és Ugocsa nagy része más államhatárok közé került. A gazdasági örökségünk felmérését vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy a történelmi idők során kialakult természetes vonzáskörzetek szétszakadtak, és a különböző korszakokban ez tartósan akadályozta mind a munkaerőpiac szerveződését, mind a kereskedelmet, sőt fokozta egyes kistérségek szegregáltságát, halmozottan hátrányos helyzetének a kialakulását. Ennek enyhítésére csak a rendszerváltás után, 1993-ban nyílt lehetőség, amikor létrejött a Kárpátok Euró régió Magyarország, Lengyelország, Szlovákia és Ukrajna határmenti térségeinek a határokat áthidaló (transznacionális) gazdasági, szociális, kulturális, illetve más jellegű együttműködéseinek koordinálására, segítésére. 1997-ben nagy jelentőségű bővülés történt, Románia határmenti önkormányzatai is csatlakoztak.

Történtek a mögöttünk hagyott fél évszázadban más regionális gazdaságfejlesztési kísérletek is, amelyekben megjelent a helyben szükséges szakemberek pótlásának igénye. Az 1960-as években ezen a téren máig ható jelentős előrelépések kezdődtek. Ennek köszönhetően 1961-ben a Mezőgazdasági Főiskola, 1962-ben pedig a Tanárképző Főiskola kezdhette meg a működését Nyíregyházán. A két felsőoktatási intézménytől azt várták, hogy a fejlődésre váró településeknek képesített tanítókat, tanárokat, mezőgazdasághoz értő agronómusokat, gépészmérnököket adjanak. A

térségben a termelőszövetkezetek létrejötte új szakértelmiséget igényelt, különösképpen azért, mert az akkori agrárszakemberek sikerrel kezdték meg a nagyüzemi gyümölcs- és a nagyüzemi növényi kultúrák termesztését az ipari szintű felhasználásának a reményében. Értelemszerűen megjelentek a konzervgyárak, tejüzemek, stb.

A másik felsőoktatási intézmény itteni fejlesztését is a helyi szakemberhiány indokolta. A demográfiai mutatók előre jelezték, hogy a II. világháború utáni népesedéspolitikai erőteljesen befolyásolta a születések számának a szóródását, és a hatvanas évekre az úgynevezett Ratkó-korszak¹ gyermekei iskolás korba értek, ami szükségszerűen elindította az oktatási rendszer bővítését, a pedagógusok, különösen a nyolc osztályos általános iskolai rendszerhez, a szaktanárok képzését. Emellett a politika azt is az új felsőoktatási intézményektől várta, hogy megszervezzék a kulturális rendezvényeket, és felkészítsék a kultúra befogadására a közösségeket [11]. Az idő azt bizonyította, hogy mindkét intézmény olyan felkészültségű szakembereket adott a térségnek, akik jelentősen tudták növelni a helyiek felzárkózását.

Már a rendszerváltást megelőző években tapasztalható volt egy újabb területen a szakember hiány, mivel a megye felsőfokú végzettséggel rendelkező népességéből mindössze 3% rendelkezett közgazdasági szakképzettséggel. A gyorsan kialakuló piacgazdaságnak és az emelkedő számú vállalkozásoknak viszont épp ilyen szaktudással rendelkezőkre lett volna szükségük. Szerencsére az akkori Mezőgazdasági Karon volt előzménye a képzésnek (üzemszervező mérnök), amire építve elindulhatott 1996-ban egy újonnan akkreditált gazdálkodási szakon a szakemberek oktatása. Ismét bebizonyosodott, hogy a megye felsőoktatási intézményei a képzési profiljukkal szorosan kapcsolódnak a térség fejlesztéséhez, és ez így maradt a 2000-ben bekövetkezett felsőoktatási integráció után is.

A rendszerváltás egyidőben jelentette a régi gazdasági szervezetek csődjét és új munkaerőpiaci kihívásokat. Az önfoglalkoztatás kényszere, illetve az új, elsősorban külföldi vállalatok megjelenése egyre több szakképzett munkaerőt igényelt, ami az átképzések az új ismereteket adó beiskolázások iránti társadalmi igényt növelték meg. Ekkor jöttek létre azok az új közszolgálati és szakigazgatási szervezetek, intézmények, ahová nagy számban várták a szakembereket, és ahonnan – a munkahelyük megtartása érdekében – az iskolapadba ültek a már ott dolgozók közül is számosan. Megszületett a Nyíregyháza két felsőoktatási intézményének az integrációja után a Gazdálkodás- és Társadalomtudományi Kar, ahol tovább erősödött az egyre népszerűbb gazdálkodási szak, és az alapszakon belül, a helyi igények kiszolgálásának érdekében, különböző specializációval indult a pénzügyi, a közigazgatási, a vállalkozási, a logisztikai szakirány. Magyarország időközben az Európai Unió tagjaként és a különböző nemzetközi oktatási együttműködések aláírásával jogosultságot szerzett és kötelezettséget vállalt, amelynek eredményeként megnyílt a lehetősége, hogy térségünkben a felsőoktatási intézményrendszert úgy fejleszthessünk, hogy képes legyen az emberi erőforrás folyamatos képzésére, összefogja a kutatás-fejlesztést, és

¹Ratkó Anna népjóléti minisztersége (1949-1953) idején az abortusz tilalma, illetve korlátozása, és a gyermektelenségi adó bevezetése miatt a természetes szaporodás üteme jelentősen megnőtt, és ezzel a ma Baby-Boom generációnak is nevezettek máig ható demográfiai asszinkronitást indítottak el.

olyan tudásközponttá váljon, amelynek a szolgáltatásai segítik a vidék esélyteremtését a nemzetközi felzárkózásban.

A 2016-tól Nyíregyházi Egyetem néven működő intézmény folytatja a jogelődjeitől örökölt elköteleződést, és az intézményfejlesztési programjában leírt célja, hogy új tematikával korszerűsítse, bővítse az oktatási-kutatási kínálatát, a lehetséges együttműködések erősítését, és kezdeményezi az interregionális kapcsolatok szélesítését mind az oktatás, mind a kutatás területén. Ezen célok megvalósítása a Nyíregyházi Egyetem Gazdálkodástudományi Intézetének kutatási projektjeihez illeszkedtek. Lehetőségként éltük meg, hogy a Nyíregyházi Egyetem Gazdálkodástudományi Intézete oktatóinak részvételével 2020-ban megalakult Gazdálkodástudományi Regionális Kutatások kutatóműhelye, amelynek programját az MTA Debreceni Akadémiai Bizottságának (DAB) Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Szakbizottságán belül egy új munkabizottságba emelhetjük, ezáltal a lokális kutatásokat egy elismert kutatóközponttal kapcsolódva tudjuk folytatni.

A fejlődés-gazdaságtan előrejelzése szerint a következő évtized gazdálkodástudományában paradigma váltás fog történni, amelyben az értékteremtő gazdasági folyamatok sikerét az interdiszciplináris kutatások, programok és új szervezeti formák létrejötte, együttműködés új rendszere és az önállóan dolgozni tudó, képzett, speciális kompetenciákkal rendelkező, vagy ezt folyamatos átképzéssel megszerezni képes kreatív munkaerő fogja meghatározni. Az új kihívások felismerésére reagálva, a közösen kialakított kutatási tematikákkal, eredményeinkkel a megyénk gazdálkodásáért felelős szervezeteit, döntéshozóit segítjük, továbbá szorgalmazzuk a tudásháromszög kialakulását és működtetését, azaz a kutatás – oktatás – gyakorlat kölcsönös fejlesztését, együttműködését kívánjuk elérni, továbbá tudományos munkánkkal az eredmények hasznosítását és a gyakorlat folyamatos kontrollját tervezzük.

A kutatócsoport a létrejöttkor a Nyíregyházi Egyetem Gazdálkodástudományi Intézet képzési és kutatási tevékenységére és munkatársaira, partnereire épült, de természetesen együttműködünk a hazai és a külföldi felsőoktatási partnereinkkel, kiemelten a határon túli magyar nyelvű oktatás intézményeivel, illetve Nyíregyháza és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye szellemi műhelyeivel, gyakorlati szakembereivel is.

A kutatás eredménye, a program bemutatása. Az előzetes felmérések és elemzések eredményeként létrehoztuk a Gazdálkodástudományi Regionális Kutatások kutatóműhelyt. A kutatóműhely programjának összeállításánál figyelembe vettük, hogy a vármegye fejlesztési koncepciójához milyen területeken tudunk kapcsolódni. Úgy véljük, hogy a munkaerőpiaci szereplők képzési potenciáljának javításában, programok kidolgozásában, a térség fejlesztési lehetőségeinek tudományos elemzésében és a hazai és nemzetközi együttműködési kapcsolataink szélesítésében segíthetjük leginkább a vármegye törekvéseit. A komplexitás érdekében a kutatásban az interdiszciplinaritás szükséges, hiszen mindazon gazdasági tudományágak bevonását fontosnak tartjuk, amelyekkel a gazdasági ágazatokat, a szolgáltatási rendszerek gazdasági működtetését, az ágazati igazgatási rendszerek helyi szervezeteit tudjuk a vizsgálatainkba vonni. A fenti kereteken belül jelentős szerep jut a regionális tudományágak módszertani

eszköztárának, ezek készségszintű alkalmazásának, és felkészülünk a tudományos eredmények hazai és nemzetközi tudományszervezési- és disszeminálási technikáira.

Az általuk kialakított projektekhez az egyetem fiatal doktoranduszai a saját kutatási munkájuk alapján tudnak kapcsolódni, és számítunk a gazdasági szférában dolgozó óraadóink és már nyugdíjas szakembereink részvételére is.

Az oktatás- és kutatásfejlesztési programmodell kutatásra kijelölt témakörei:

a) kutatási témakör: *Európai regionális fejlődés és politika, térformáló folyamatok megyénkben és a Kárpátok Eurorégióban*

Ebben a témakörben a nemzetközi gazdaságpolitikai környezetet, a geopolitikai erőviszonyok hatásait abból az aspektusból kívánjuk követni, hogy hogyan tudjuk a mi területfejlesztési stratégiánkkal összehangolni. Elsősorban az Európai Unió kohéziós politikáját és a közösségi támogatások rendszerét elemezzük a következő szempontok szerint: A határon átívelő együttműködések hogyan segíthetik elő a határmentiségünk eddigi hátrányainak a csökkentését, milyen nemzetközi tapasztalat és támogatási forma alkalmas a rurális térségeink fejlődési erőforrásainak a koncentrált, esélyteremtő felhasználására. Ez ugyanakkor nemzetközi szinten ellenőrizhető projektek kidolgozását igényli, amelyekhez komoly projektmenedzsment ismeretek szükségesek, amihez a képzési-továbbképzési programjainkat kell igazítani. Szeretnénk felhasználni az uniós pályázatok kínálatát, a tanár – diák csereprogramokat, a tapasztalatok közvetlen kicserélését segítő közös pályázatokat.

b) kutatási témakör: *Gazdaságfejlesztési stratégiák menedzselése, eszköz- és módszertana*

A regionális gazdasági intézményrendszer rendkívül érzékenyen reagált az elmúlt évtizedekben a társadalmi-gazdasági folyamatokra, és a különböző szintű vállalkozási formák – a multinacionális szervezetek strukturáltságától az egyéni vállalkozókig – számos szervezési, vezetési módosulásra történő felkészítést várnak el a felsőoktatástól. Ezek közül kiemelhető az értékteremtő folyamatok ágazatonkénti menedzsment szempontú vizsgálata: agrár, ipari, szolgáltatási szektor szervezetének, az igazgatási és hatósági intézmények menedzsment típusainak differenciálása, a munkaerő gazdálkodás és fejlesztés ágazatonkénti elemzése, vagy a gazdálkodási vertikumok koordniációja, a termelés- feldolgozás és értékesítés láncolatának komplex tervezésére történő alkalmas szakemberek számára történő tudásszolgáltatás. Természetesen mindennek előtt kiemelt feladat a munkaerőpiac legerősebb elvárásának teljesítése, a vezetési képességgel rendelkező kreatív humán erő képzése [12].

Napjainkban a menedzsment tudomány nemcsak az ipari termelésirányítására korlátozódik, hiszen a modern szervezetek fontos jellemzője, hogy meghatározott célja (küldetése, missziója) van, amiért tevékenykedik, és ez valamennyi értékteremtő folyamatra kiterjed. A globális szervezetekre vonatkozó megállapítások mellett egyre inkább megnő azon kutatásoknak a száma, amelyek azt bizonyítják, hogy az örökölt strukturális formák ma is hatnak, és figyelmen kívül hagyásuk, visszaszorításuk akadályozza a fejlődést, visszaveti azokat, akik a szervezetek uniformizálását egyetlen módszerrel akarják elérni. A multidiszciplináris megközelítések – közgazdasági elemzések mellett a gazdaságföldrajzi, regionális, politológiai, történeti vonatkozások mellett például a mentalitás vizsgálatok, stb. – így beépülnek a kutatásokba.

Alátámasztja ezt a véleményt két külföldi, de a magyar rendszerváltást jól ismerő társadalomtudományi kutató [5], akik szerint az evolúció egy időben több szalon is végbemehet, eredményei hasonló jelentőséggel bírnak. Ez megerősíti azt a véleményünket, hogy a regionális különbségek vizsgálata során felmerülő menedzsment szakterületek egyéni vonásainak, jellemzőinek a kutatása a modern menedzsment tudomány iránymutató ágához tartozik. Itt is felmerül azonban, hogy egyszerre kell differenciált szaktudást és komplex szemléletet, készségeket kialakítani, amely az oktatási kínálatunkban felerősíti a különböző tanulási szintereken szerzett tudás validációját s az élethosszig tartó tanulás lehetőségének a biztosítását.

c) kutatási témakör: *A gazdálkodástudomány gyakorlata*

A 20. század a fogyasztói társadalom gyors sikerét hozta, és ez jelentősen átalakította a gazdasági rendszereket. Az árübőség nemcsak a társadalmi jólétet, hanem a differenciálódást, az elszegényedést is láthatóbbá tette. A gazdálkodástudomány azonban számos új ággal bővült, továbbá a szolgáltatások szakterületeinek és méretének növekedése jelentős munkahely bővülést kínált. Ezzel együtt a szolgáltatási szektoron belül egyes tevékenységek önállósodtak, hálózatokká fejlődtek, és napjainkig tart az új gazdasági ágazatok szaporodása. Kialakultak a szolgáltatási szektornak az üzleti modelljei, a maguk globális és lokális jellemzőivel. Elsőként a kereskedelmet említhetjük, amelyben az ellátási lánc globalizálódott, de megmaradt a helyi termékek iránti igény is. A kereskedelem szinte elképzelhetetlen ma már a marketing szolgáltatások nélkül. A 21. század informatikai rendszereinek hatékony felhasználása talán épp ezen a területen vált leginkább népszerűvé, hiszen a hagyományos marketing eszközök mellett egyre terjednek az online formációk is. A pandémia pedig kifejezetten felerősítette az információs rendszerek által összefonó pénzügyi- kereskedelmi- marketing- logisztikai- és értékesítési szolgáltatások formáinak a bővülését, elfogadottságát. Mindez egyszerre növelheti a hatékonyságot, és csökkenti a munkahelyek számát is. Természetesen a szolgáltatások jelentős hányada továbbra sem nélkülözheti a személyes kapcsolatokat, és ezek legtöbbször megmaradnak a hagyományos szervezeti formák között. Már ennyiből is látható, hogy a kereskedelem, a logisztika, a marketing és a vállalkozásokhoz kapcsolódó informatikai rendszerek nem választhatók el a gazdaságtudományoktól, azokkal összefonódnak, beépülnek a vállalkozások erőforrásaiba, és szoros összefüggésben léteznek a térségi, települési fejlesztésekkel. Hasonlóan összetett még néhány viszonylag új szolgáltatási szegmens is. A legismertebbek közül említhető a turisztika, ami egyszerre fejlesztési stratégiai ágazat a mi megyénk esetében, de összefonódik a korábban felsorolt szakterületek mellett az egészséges életmód, a műemlékvédelem, a sport, a történelmi és vallási emlékhelyek kulturális szerepének a népszerűsítésével. Hogy a megyei szolgáltatási szektor területei közül melyek kapnak stratégiai jelentőségű támogatást, azt a felelős szakemberek konszenzussal határozzák meg. A mérlegeléshez kutatócsoportunk többféle módon kínálhat segítséget, de ennél nagyobb kihívást jelent ennek a sokrétű szakterületnek a szakember igénye, képzése.

A rendszerváltás utáni szakképzési rendszert többször átalakították, sokszereplőssé vált, és az egyes szakterületek képzési szintjei kevésbé voltak összehangolva. A jelenlegi reformelképzelések kidolgozóinak figyelembe kellett

venniük azt a tényt, hogy hazánk is aláírta az egységes európai képesítési keretrendszerbe történő illesztést (EKKR), hogy a szabad munkavállalás érdekében a kölcsönösen átjárható oktatási rendszerekhez igazodik. Ugyancsak tagjai vagyunk az UNESCO szervezetei közül az UNEVOC = International for Technical and Vocational Education and Training-nek, közismert rövidítéssel a TVET, amelyik 2002-ben alakult, és jelenleg 170 tagországgal a Föld minden részén tevékenykedik, hogy elősegítse a munka világában a tanítást és a tanulást.

Ezek a tények arra motiválják intézményeinket, hogy a szakképzési centrumokkal, a munkahelyi képzőközpontokkal szoros kapcsolatot alakítsanak ki, hogy a különböző képzési szintek egymásra épülését új képzési formák és tematikák kidolgozásával bővíthessük (például a duális képzésekkel, szakirányú továbbképzésekkel), továbbá hogy a szakmai tanárok képzése meghonosodjon. E téren különösen fontosak a munkaerőpiaci szereplőkkel történő egyeztetések, együttműködések.

A kutatások további kilátásai. Tanulmányunk megírásánál az motivált bennünket, hogy bemutassuk annak egy működő lehetőségét, mellyel egy egyetemi közösség hozzá kíván és tud járulni a térség közismert hátrányos helyzetének javításához. Azt valljuk, hogy csak az nem marad le, aki képes újítani, és a jelen helyzetben együttműködésre kész partnereket találni. A Nyíregyházi Egyetemen (és jogelődjében) több mint, negyedszázada van jelen a gazdasági szakemberképzés. Ennyi idő egy emberéletben már történelem. Folytatni kell az elődöktől örökölt felelősséggel, a magunk területén azt a munkát, amely megállíthatja a térség leszakadásának a veszélyét, segíti a fiatalok számára az esélyteremtést. Ennek a célnak az érdekében meg kell erősítenünk regionális szerepkörünket. A kutatómunkánk során nemcsak a kutatás tárgyának megválasztásával, hanem azok disszeminálásával is többet kell foglalkoznunk. Ezekre a rendszeresen megtartott konferenciák, a publikálási lehetőségek, a szakember találkozók eddig is lehetőséget adtak. A jövőben azonban olyan interaktív együttműködési formák kialakítására is szükség lesz, amely az innovatív együttműködés lehetőségét jobban kiterjeszti, amelynek elengedhetetlen feltétele a jövőben is a tudásunk felajánlása.

Felhasznált források listája

1. Bekker Zsuzsa (szerk.)(2005): Közgazdasági Nobel-díjasok 1969-2004, Complex Kiadó
2. Csaba László (2013): Átmenettan és közgazdaságtan, Akadémiai székfoglaló előadás URL: <http://publications.ceu.edu/sites/default/files/publications/csabalaszloszekfoglalo20132.pdf>
3. Csaba László (2014): Átmenettan és közgazdaságtan, Módszertani tanulmányok egy részterület műveléséből, Közgazdasági szemle, LXI. évf., 2014. január 53–67.
4. Esping-Andersen, Gösta (2006): Ismét a jó társadalom felé? Esély, 2006/3. 3-27.
5. Grabher, G. & Stark, D. (1996): A szervezett sokféleség - evolúcióelmélet, hálózatelemzés és a poszt szocialista átalakulás; in. Közgazdasági Szemle, szeptember, 745-769.
6. Gedeon Péter (2011): Rivális elméletek a jóléti államról, Politikatudományi Szemle, XX/2:7-30, URL: http://www.poltudszemle.hu/szamok/2011_2szam/gedeon.pdf
7. Lácza Magdolna (2011): A szervezetfejlesztés és a szervezeti kultúra kapcsolata In: Rákó, Erzsébet (szerk.): Társadalomtudományi tanulmányok, Debreceni Egyetemi Kiadó, 127-131.
8. Lácza Magdolna (2021). A COVID hatás okozta társadalmi változások becslése / Bódi Ferenc gondolatainak továbbfűzése, Acta Medicinae et Sociologia Vol.12.No.33:26-43 URL: <https://ojs.lib.unideb.hu/ams/article/view/10484/9327>

9. Lordon, Frederic: A deglobalizáció és ellenségei, *Le Monde Diplomatique*, 2011.11.11. URL: <http://magyardiplo.hu>
10. Ricz Judit (2008): A fejlődés új paradigmája PhD értekezés, Debrecen
11. Szabó Géza (szerk.)(2005): A Nyíregyházi Főiskola évkönyve
12. Szabó Katalin (2010): Tehetséghiány: állandósult túlkereslet a „többséggazdaság” munkapiacán, Diagnózis és terápiás javaslatok, In: A tudásalapú gazdaság Magyarországon, az innovációs szemlélet erősödésének és a K+F teljesítmények növelésének feltételei kutatási alprojektje, TÁMOP 4.2.1.B 09/1/KMR-2010.0005
13. Szentés Tamás (2011): Fejlődés-gazdaságtan, Akadémiai kiadó
14. Walden Bello (2007): Visszavonulóban a globalizáció, *Eszmélet*, 19. évf. 74. sz. URL: www.epa.hu/01700/01739/00059/